

3. Марисюк К. Б., Черепушак В. В. До питання про поняття «організована злочинність». Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2019. С. 98-101.
4. Байлиев К. А. Некоторые особенности противодействия организованной преступности. Збірник тез-доповідей Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Х., 2015. С. 9-13.
5. Клочко А.М. Досвід зарубіжних країн у сфері боротьби зі злочинністю. Європейські перспективи. Київ, 2012. № 3. Ч.2. С. 132-135.
6. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність : Монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. 356 с.
7. Князев В. В. Преступность за рубежом : Пособие. Под общей ред. канд. юрид. наук Н. И. Сазоновой. М. 2004. 102 с.
8. Шалягин Д. Д. Полиция США – Организационные и правовые основы деятельности : дис. канд. юридич. наук : М., 1998. 175 с.
9. Волинець В. В. Система боротьби з організованою злочинністю у США (досвід організації та функціонування). Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 1. С. 72-74.
10. Мехед Н. Україна - серед держав з найбільшим впливом оргзлочинності на бізнес, 2017. (Назва з екрану). URL: <https://p.dw.com/p/2oJWi> (Дата звернення: 13.11.2020)

Іванчук Олександра Сергіївна

курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наталія Валеріївна Павлова

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри криміналістики на та домедичної підготовки,

підполковник поліції

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Криміналістична характеристика злочину як наукова категорія криміналістики має велике значення для успішного вирішення теоретичних і практичних завдань методик розслідування окремих видів злочинів, у тому числі економічної спрямованості. Вона інформаційно наповнює коло конкретних

обставин, які треба встановити у кримінальному провадженні, особливо на початковому етапі розслідування.

У багатьох випадках від уміння слідчого проникнути не тільки у кримінально-правову, а й у криміналістичну сутність кримінальних правопорушень залежить ефективність їх розслідування. Для цього слідчий повинен знати не тільки кримінально-правові, кримінально-процесуальні та кримінологічні характеристики злочинів, але й уміти цілеспрямовано виявляти необхідну криміналістичну інформацію щодо вчиненого кримінального правопорушення.

Такою інформаційною базою є криміналістична характеристика злочинів, яка являє собою систему відомостей про криміналістично-значущі ознаки злочинів певного виду, відображає закономірні зв'язки між ними й слугує побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні злочинів.

Її метою є оптимізація процесу розкриття та розслідування злочину. Таким чином, криміналістична характеристика сприяє розробці окремих методик, побудові типових програм і моделей розслідування злочинів та визначенню напрямку розслідування конкретного злочину. Але розробка практичних рекомендаційних правил, пов'язаних із найбільш ефективними методами вирішення головних завдань досудового розслідування, ускладнюється тією обставиною, що досі відсутня єдність наукових думок, якими пояснюється структура та зміст криміналістичної характеристики злочинів, які вчинюються у сфері економічної діяльності.

До основоположних структурних елементів криміналістичної характеристики злочину передову позицію займає спосіб його вчинення. Він охоплює систему взаємопов'язаних дій суб'єкта, що вчиняються з певною послідовністю із застосуванням різних знарядь і засобів та спрямовуються на досягнення мети злочину [1, с. 38].

Типовими способами вчинення злочинів у сфері економічної діяльності є такі: а) заниження кількісних та якісних показників сировини під час її одержання, що сприяє створенню надлишків; б) неофіційне придбання низькосортної сировини з метою використання її в процесі виробництва неврахованої продукції; в) недовкладення окремих дорогих складових компонентів або заміна їх більш дешевими; г) виготовлення продукції, яка не відповідає нормам Держстандарту тощо [2, с. 152–153].

Значне місце у системі елементів криміналістичної характеристики посідає поняття слідів злочину. У сфері економічної діяльності типові сліди злочинної діяльності мають свою специфіку та становлять сукупність найбільш типових проявів злочинної діяльності, що знаходять відображення у фінансовій діяльності підприємства, у виробництві та збуті продукції. Тому для виявлення слідів злочинів слідчому необхідно знати особливості технології виробництва, специфіку фінансової звітності та бухгалтерського обліку, вид, обсяг та якість сировини, що використовується у виробництві та може слугувати джерелом розкрадання.

Важливе місце в структурі криміналістичної характеристики посідає предмет посягання. Він має принципове значення, оскільки корелюється з іншими її елементами. Зокрема, він пов'язаний із певними способами вчинення та

приховування злочину та характеризує особу злочинця. Інформація про предмет злочину дозволяє скласти певне уявлення про особу злочинця та його ставлення до процесу виробництва та відстежити злочинні зв'язки у злочинній групі, вказує на можливе коло свідків, які володіють чи можуть володіти необхідною інформацією для кримінального провадження. Під час розслідування злочинів у сфері економічної діяльності предметом посягання, як правило, є майно, що перебуває в правомірному володінні або віданні винного. Найчастіше це кошти та матеріальні цінності (вироби, які випускає підприємство, компоненти сировини та напівфабрикати).

Важливим елементом криміналістичної характеристики є особа злочинця. Досліджуючи особу злочинця, всі юридичні науки мають обов'язково враховувати положення кримінального права щодо загального та спеціального суб'єкта злочину. Особа злочинця характеризується специфічними рисами, обумовленими мотивами та спрямованістю його злочинної діяльності.

Серед суб'єктів учинення злочинів у сфері економічної діяльності виділяють дві основні групи осіб, а саме: а) особи, які безпосередньо беруть участь в економічній діяльності та її регулюванні; б) особи, що посягають на економічні відносини шляхом порушення правових норм, що встановлюють монополію держави на виготовлення певних предметів (але без участі в економічній діяльності) [3, с. 67].

Специфікою цих злочинів є те, що здебільшого вони характеризуються спеціальним суб'єктом або обмеженим колом можливих суб'єктів, а саме: а) керівники підприємств, установ чи організацій; б) особи, яким було ввірене або у віданні яких перебуває майно; в) засновники підприємств, установ чи організацій; г) службові особи; г) фізичні особи та ін. [4, с. 95–96].

Під час розслідування злочинів, що вчиняються у сфері економічної діяльності, особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики є важливою категорією для визначення можливого кола співучасників, їх ставлення до предмета посягання, зв'язків з іншими організаціями. Важливе значення має інформація про службове становище особи злочинця, його навички, вміння організувати вчинення й приховування злочину. Необхідно зауважити, що привласнення майна різних форм власності організовується службовими особами, які мають доступ до матеріальних цінностей на різних етапах виробничого процесу.

Обстановку вчинення злочинів можна визначити як сукупність ознак, що характеризують виробничі процеси, організацію виробництва, відносини посадових і матеріально-відповідальних осіб, систему обліку, звітності та контролю, що створює певне уявлення про справжні та можливі дії злочинців [5, с.321]. Матеріально-фізична природа елементів обстановки злочину проявляється у вигляді місцезнаходження об'єктів. До них належать природні об'єкти та продукти людської діяльності (споруди, житло, приміщення), явища та об'єкти у сфері споживання (побут, проведення дозвілля та соціальна інфраструктура), виробничі (комплекси, об'єкти, агрегати, обладнання). Зокрема, до обстановки, крім матеріальних умов, належить також і поведінка

прямих та непрямих учасників злочину. Серед елементів криміналістичної характеристики певне значення належить і часу вчинення злочину, який розуміється як астрономічний час, а також як період, протягом якого здійснювався злочин. Як правило, злочини у сфері економічної діяльності є триваючими, а тому точне визначення часу початку та закінчення вчинення злочину є важливою умовою для визначення розмірів заподіяної шкоди та правильної кваліфікації вчиненого злочину.

Насамкінець слід зазначити, що криміналістична характеристика певного виду або групи злочинів є важливою частиною окремої криміналістичної методики. Вона утворює систему даних про типові ознаки злочинів. Важливо зауважити, що елементи криміналістичної характеристики злочинів не тільки мають велике теоретичне значення, а й застосовуються в практичній діяльності під час організації розслідування.

Бібліографічні посилання

1. Гора І. Поняття, спосіб вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. *Закон и жизнь*. 2012. № 9. С. 35–38.

2. Пчолкін В. Д. Криміналістична характеристика розкрадань, що вчиняються на підприємствах кондитерської промисловості. *Право і Безпека*. 2011. № 4 (41). С. 152–157.

3. Керівництво з розслідування злочинів: наук.-практ. посіб./В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Одиссей, 2010. 960 с.

4. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков: Консум, 1999. 480 с.

5. Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2012. 491 с.

Кирбят'єв Олег Олександрович

кандидат юридичних наук, докторант
Національної академії внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Конституція України у ст. 17 проголосила, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України